KNIHOVNA LOVECKÉHO OBZORU č. 7.

Nákladem „Loveckého Obzoru“ v Písku. — Tiskem Th. Kopeckého v Písku.

KNIHOVNA
LOVECKÉHO OBZORU

SPISY PRO MYSLIVCE,
STŘELCE, KYNOLOGY, ORNITHOLOGY, RYBAŘE
A PŘÁTELE PŘÍRODY.

(REDIGUJE JOS. V. ROZMARA.)

ČÍSLO SPISŮ 7.

BEDŘICH MORAVEC:

VYCPÁVÁNÍ SSAVCŮ.

Cena 1 koruna.

V PÍSKU.
1907.

VYCPÁVÁNÍ SSAVCŮ.

NAPSAL

BEDŘICH MORAVEC.

(S 11 VYOBRAZENÍMI.)

NÁKLADEM „LOVECKÉHO OBZORU".

Tiskem Theodora Kopeckého v Písku.

I. Několik všeobecných pokynů místo předmluvy.

Všeobecně vycpáváním ssavců myslíme si preparování ssavce tím způsobem, že stáhneme s něho kůži se vším, co na ní jest, totiž se srsti, rohy, ostny, kopyty nebo drápy a vycpeme i upevníme ji tím způsobem, aby vycpaný ssavec pokud možno věrně podobal se živému. Kůži nelze v pravém slova smyslu vydělati, tím by pozbyla pružnosti, ale přece musíme ji pojistiti proti spráchnivění, hnilobě a útokům hmyzu.

Dle okolností podržíme z kostry více nebo méně kostí, ale vždycky lebku nebo alespoň sádrový její odlitek nebo napodobeninu ze dřeva s přirozeným chrupem. Vycpávání vlastní děje se buď látkou měkkou postupným vyplňováním (zooloplastika) nebo navlečením kůže na hotové již tvrdé tělo (dermoplastika.) Někteří preparátoři vycpávají všechny ssavce jen tím nebo oným způsobem a při dlouholeté praxi svedou preparáty výtečné, ceny umělecké. Rozvážíme-li si však věc dobře, přesvědčíme se, že druhý způsob přesně lze provésti jen u ssavců

velmi velikých; u ssavců malých nebo velikosti prostřední spíše nutno obě methody vycpávací výhodně spojiti.

Rozdíly velikosti u ssavců jsou význačnější než u ptáků a nelze tu proto říditi se nějakým všeobecným pravidlem, bude tedy účelnějším rozdéliti si ssavce na třídy dle velikosti, malé, prostředně velké a velké. A ještě i tu záhy čtenář přijde na základě svých zkušeností k poznání, že ani v tomto případě nelze s výsledkem sledovati některou z obou uvedených method, protože rozhoduje tu tvar těla zvířete, které je u ssavců mnohem rozmanitější podoby než u ptáků, postava, jakou chceme vycpanému zvířeti dáti, houštka nebo řídkost srsti a mnoho věcí jiných a je proto pro vycpavače ssavců nezbytným, aby znal všecky dosud užívané praktiky a užil jich dle okolností od případu k případu.

Uvedu tedy všechno, čeho třeba k vycpávání ssavců věděti, a čtenář sám už pozná, kdy které věci může s výhodou užiti.

II. Vycpávání malých ssavců.

U těchto v první řadě bude nám dbáti, aby při usmrcování kůže nebyla tuze poškozena. Při zastřelení užijeme tedy vždy malých broků, máme-li zvíře živé, hledíme je usmrtiti tak, aby procedura nezanechala stop znatelných. Potom přikročíme hned k stahování nebo můžeme sečkati až zvíře ztuhne.

Nestahujeme-li hned, je zvláště v době letní nutno chovati zvíře v místnosti chladné, aby se nezapařilo, sice by nám srst vypadávala a kůže by se k vycpání nehodila.

Jsou-li na kůži rány znatelné, nutno pokrvácená místa před stahováním vodou a mýdlem vyprati, což děje se nejlépe pomocí houby nebo měkkého hadříku.

V každém případě však ucpeme rány koudelí nebo tamponem z vaty, aby rána snad při stahování znovu nekrvácela a srsti nepotřísnila; podobně opatříme hubu, aby tudy se snad krev nevylila.

K stahování potřebujeme ostrého perořízku. Někdo stahuje tím způsobem, že celé zvíře rozřízne po délce břicha až k hlavě, potom i nohy otevře, stahuje tedy po řeznicku. U zvířat malých tento způsob rozhodně nelze schvalovati, protože se kůže příliš vytáhne a některé partie, zejména nohy a krk nikterak nemohou potom přivedeny býti do původního tvaru. Tohoto způsobu užijeme jen u velkých zvířat, kde třeba kůži k vůli vydělání rozprostříti a potom na pevné tělo navléci.

U malých zvířat až do velikosti tchoře učiníme příčný řez na břiše mezi zadními nohami, tak aby přes břicho sahal i na obě stehna až za jejich střed a kůži teď rukama odchlípneme.

Ohnuvše nohu v koleně, vyjmeme ji, přeříznuvše svazy kolenní. Nohu teď hned čistíme ořezáním všech svalů až zbudou holé kosti, potom nohu vtáhneme zpět do kůže. Podobným způsobem počínáme si s druhou nohou. Teď kůži odchlipujeme kolem nohou směrem k hřbetu a také na břiše směrem k ocasu.

U malých zvířat, jako jsou netopýři, myši, rýskové, jde věc poměrně snadno skoro bez pomoci nože; u zvířat velikosti veverky bude třeba místy nožem pomoci, hlavně až přijdeme k údu pohlavnímu, který nutno pod kůží přeříznouti. U lasice, tchoře a kuny třeba dáti pozor na

žlázy puchové, abychom jich neprořízli, jinak bychom museli pro zápach práce zanechati. U těchto zvířat, jakmile nohy z těla vyjmeme, hledíme žlázy celé vyoperovati, abychom se zbavili nebezpečí, že je neopatrným řezem otevřeme.

Dospěvše k ohonu, hledíme dostati se ukazovákem levé ruky pod kost ohonu a snažíme se prodloužení páteře z kůže vytáhnouti. Při tom pomáháme nehty pravé ruky, občas také nožíkem. Při trpělivé práci podaří se nám u menších ssavců tímto způsobem ohon stáhnouti, jinak ovšem musíme ho u většího ssavce rozříznouti po délce. Ale ta věc, ač rozříznuti je snadnější než stahování, dá později při konečné úpravě ohonu mnoho práce, proto budeme se vždy pokoušeti, dá-li se ohon stáhnouti.

Než jsme přišli k ohonu, bylo nám také pod otvorem řitním přeříznouti konečník. Práce sama sebou není těžká, je tu jen třeba dbáti, aby se obsah konečníku nevylil. Stahujeme-li zvíře už ztuhlé nebo starší, nebezpečí toto odpadá, protože obsah konečníku ztrativ vodu odpařením, zhoustl a nevyběhne. Potom za pahýly stehenní zvíře zavěsíme na motouz, který přivážeme nejlépe na provaz visící od hřebu do stropu zaraženého a stahujeme kůži s těla dolů ku hlavě. Netaháme, aby se kůže nevytáhla, jenom klínkem dřevěným kůži od těla odlupujeme, v mnohých případech dostačí k tomu kousek hadříku, jímž se kůže zároveň osušuje a jen na místech kde kůže k tělu je svalem nějakým přirostlá, nožíkem pomáháme.

A tu opět raději zařízneme do těla hlouběji, než abychom prořízli kůži. Přišedše k předním nohoum, počínáme si jako u zadních. Jenže u větších zvířat, už u veverky, vyjmeme přední i zadní nohy i s kostí stehenní z pán-

vice. Očistivše přední nohy od svalů, stáhneme kosti do kůže a stahujeme krk. Tu bude nám již častěji užívati nožíku. Dospěvše k lebce, musíme teď stále kůži od lebky odřezávati. Až pod boltce dostaneme se snadno. Kůže ssavců je vláčnější než u ptáků a dá se u každého ssavce snadno přes lebku přetáhnouti. Pod boltci ssavců je dvojitá kůže a tu musíme oříznouti při samé kosti lebeční.

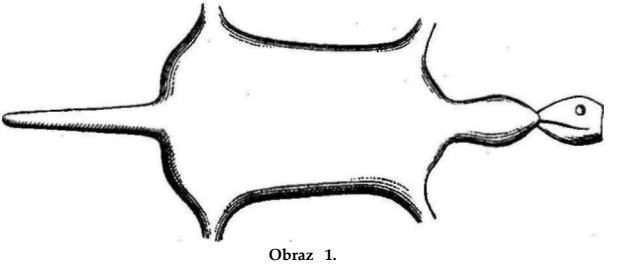

Obraz 1.

Odřezávajíce dále, dostaneme se k očím. Tu bude nám bedlivý pozor dávati, abychom neprořízli víček očních. Oči všech ssavců sedí hluboko v důlcích lebečních a víčka jsou blanami na kosti lebeční přirostlá.

S trochou opatrnosti podaří se nám však dobře víčka od očí odřezati a teď budeme odřezávati kůži stále od kostí čelistních až k čenichu. Práce ta není snadná a vyžaduje mnoho trpělivosti.

Když jsme konečně dospěli k čenichu, odřízneme lebku od těla mezi touto a prvním obratlem krčním.

Máme tedy v ruce kůži staženou na rub, na níž visí lebka pouze v končině čenichu. Výsledek naší práce znázorněn je na obrázku **1.**

Nastává nám teď očistění lebky od všeho svalstva, případně snad i tuku. Oči vyjmeme z důlku nožíkem tím způsobem, že snažíme se vniknouti jím pod oko a pak objíždějíce oko nožíkem hledíme přeřezati všechno, čím oko je v důlku držáno. Konečně podaří se nám takto uvolněné oko vyloupnouti. Prořízneme-li oko při této operaci, není to neštěstím, oko vyteče, lebku očistíme houbou nebo hadříkem a zbytky oka vyřežeme z důlku nožíkem. Potom ořezáváme s lebky maso, pokud a kam nožem se dostaneme, oddělí-li se nám spodní čelist i to nám práci usnadní, spodní čelist očistěnou potom snadno vsadíme na patřičné místo. Očistěnou lebku potom dobře omneme sádrou, v nedostatku této třeba křídou na prášek utlučenou, suchým popelem nebo pilinami. Jedná se o to, abychom omnuli vše, co nedalo se odřezati.

Mozek vyjmeme rozšířivše zadek lebky nožíkem tím způsobem, že nožem v otvoru kroutíme. Někteří vyjímají mozek najednou drátěnou lžičkou, ale je to věc naprosto nepraktická, protože musí se v tom případě pro mozek udělati v zadu v lebce veliká díra. Lépe jest vyndavati mozek po kouscích. Dá to sice víc práce, ale lebka zůstane celá. Stane se totiž často, že při dobývání celého mozku lebka se rozštípne a to je věc u drobných ssavců tuze nepříjemná.

Lebku potom vypláchneme dřevitým octem nebo slanou vodou, po případě silným roztokem kamence.

U docela malých ssavců není třeba zvláštní pozornosti věnovati čenichu, jak si tu však počínati u ssavců větších, stane se zmínka na příhodném místě.

Lebku teď hned vydrátujeme. U drobných ssavců

užíváme vypáleného drátu železného, jakého se užívá k vázání kytic (Binddraht.)

Odštípneme nebo odstřihneme si dva kusy drátu více než dvojnásobné délky zvířete a jeden drát prodijeme lebkou asi v polovině. délky mezi čenichem a kostí čelní. Než dále s drátem pracovati počneme, vyplníme lebku vatou a potom teprve přehnuvše drát přes lebku za touto ho zkroutíme jak na obrazu 2. naznačeno. Napotom pro-

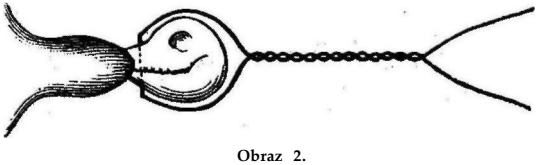

Obraz 2.

dijeme druhý drát skrz důlky oční a podobně ho za lebkou zkroutíme jak znázorňuje obraz 3.; oba dráty

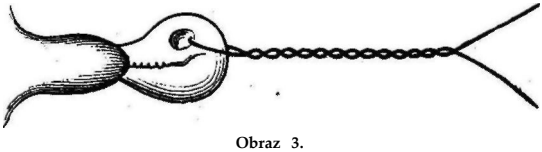

Obraz 3.

pak spleteme dohromady do délky, kolik obnáší délka krku, což si na staženém těle odměříme. Obraz 4. vysvětluje, jak naše práce potom vypadá. Odtud potom splétání a zkracování drátu děje se od případu k případu dle potřeby.

Při této počáteční práci je třeba několika pokynů. Pícháme-li první drát, činíme tak vždy shora a do lebky navrtáme dírku jemným nebozízkem nebo dlouhým tenkým šidlem. Drát skrze oční důlek provlečeme bez pomoci jiného nástroje, protože u malých ssavců je tu přehrada jen z tenké kosti.

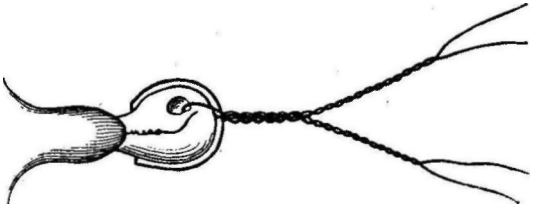

Obraz 4.

Stává se však často, že vycpáváme ssavce s rozbitou lebkou, tu je práce obtížnější. Hledíme z lebky podržeti co pohromadě drží, při nejmenším kus kosti nosní, kdyby jí i malý kousek byl za čenichem. Tudy provlečeme první drát a musíme zhotoviti lebku umělou. U docela malých ssavců, jako jsou netopýři a myši, zhotovíme ji z vaty omočené v klihové vodě nebo řídké sádře, také lze umělou lebku vyřezati z korku nebo ze dřeva. Umělou lebku připevníme hořejším drátem k zbývajícím kostem z lebky skutečné, a postranní drát pak prodijeme místo očními důlky hodně v předu zbytkem lebky skutečné, aby i tento drát nám umělou lebku držel na patřičném místě. Pravidlo toto platí i u ssavců větších. Teď je nám rozhodnouti se pro způsob vycpávání. Tvrdí se, že při vycpávání na měkko kůže potom sesychajíc se tvary těla

porušuje, zmačkávajíc vycpávku, kdežto při druhém způsobu pevné tělo umělé tomuto smrskávání se kůže vzdoruje. Věc je ovšem do jisté míry pravdivou, ale u docela malých ssavců nelze o umělém těle pevném mluviti, pro nepatrné rozměry zvířete, a pak, že těžko by bylo takové umělé tělo tvrdé zhotoviti, aby odpovídalo skutečné podobě. Přesvědčí se čtenář, že i u ssavců velkých nelze mluviti o naprostém vycpávání na tvrdo, a že co vycpáváním na tvrdo se jmenuje, je vlastně spojením obou způsobů.

Ať si každý jen představí, zdali by z něčeho vyřezal tělo lasice do oblouku prohnuté, nebo různým postavám tohoto mrštného zvířátka odpovídající, nebo tělo veverky, jak sedí s hřbetem vyhrbeným, vždy tělo v hrudi silnější, v bocích slabší.

U větších ssavců lze věc provésti různými pomůckami, ale u malých ssavců počínáme si nejlépe, zhotovíme-li drátěnou síť, na kterou potom pracujeme. Když jsme vydrátovali lebku, hledíme teď vysušiti kůži. Malí ssavci obyčejně mají málo tuku, přece však nutno kůži osušiti a zbaviti tuku, kolik ho tu je.

Kůži nejlépe posypeme sádrou a mneme ji, až nám pod prsty zůstane suchá. Pod sádrou otrolí se také všecky žlázky tukové i tuk na kůži usazený i zbytky svalů. Kdo nemá sádry, může užiti prášku z roztlučené křídy, suchého drobného popele, přepodsívaného suchého písku. Někteří i otrub s dobrým výsledkem k sušeni užívají. I suchá hlína se k tomu hodí. Rozhodně však neodporučuji k vysušování užiti nehašeného vápna, protože jemná kůžička drobných ssavců se po něm brzy rozpadne. Také sušení na vzduchu nebo na slunci se ne-

doporučuje, protože kůže ztvrdne a už dobře se vycpati nedá. Když jsme kůži dobře vysušili, je třeba ji konservovati proti hmyzu a proti spráchnivění. Prostředků takových je mnoho. U drobných ssavců, kde kůži nelze vydělati, nezbývá než užiti jedovatých mazadel. Sublimátu u ssavců nemožno za mazadla užíti, poněvadž se vlivem ústrojných látek, v kůži ssavči hojně obsažených, rozkládá a chlor, který se od vypařující se rtuti odlučuje, zuhelnatí kůži.

Nejlepší je arsenikové mazadlo, které si sami zhotovíme, rozvařivše mýdlo ve vodě a přidávajíce hašeného vápna až směs zhoustne, do níž pak dle množství směsi přidáme rovné díly na prášek utlučeného arseniku a kampfru. Také lze arsenik smísiti s hlinou ve vodě rozmělněnou a tím vymazávati.

Docela malé ssavce, jako netopýry lze otráviti pouhým nakouřením arsenikovými výpary. To činíme následujícím způsobem.

Do bedny nebo skříňky, kterou lze neprodyšně uzavřiti, zavěsíme kožky k otrávení určené. Protože procedura je dosti nebezpečná, je dobře nakuřování provésti s několika kožkami najednou. Pod kožky pak vložíme kus arseniku do líhu, líh zapálíme a skříň rychle zavřeme. Při malých ssavcích je toto nakouření dostatečným konservujícím prostředkem, ale je třeba opatrnosti při vyjmutí kožek z bedny, abychom se nenadýchali jedovatých plynů.

Jinak je ovšem výhodnějším vymazávání arsenikovým mazadlem.

V následujícím mám stále na mysli jen vycpáváni ssavců drobných, jak dlužno si počínati u větších a velkých, o tom později bude promluveno.

Když jsme tedy lebku naznačeným způsobem dráty opatřili, zhotovíme krk. Za tím účelem drát, pokud jsme ho pro krk zkroucením obou hlavních drátů lebečních ponechali, ovineme dlouhou koudelí hezky tuze a při dolejším konci k tělu navijíme koudele více, aby. tu krk byl silnější.

Do důlků očních vložíme jako podklad pro oči kuličky uhnětené z kousků vaty. Máme-li oči polokulovité, výplň očních důlků musí býti úplná a oči buď zapíchneme do vaty, mají-li drátky na spodní straně, nebo jsou-li bez nich, musíme oči přidržeti prsty, až budeme kůži přes lebku přetahovati. Máme-li oči kulovité, musí výplň vatou tak býti pořízena, aby oči do ní zasedly a nebyly vypoulené.

O umělých očích napsáno bylo ve „Vycpávání ptáků". Ovšem lze oči také později zasaditi z venčí, což u větších ssavců činíme vždy.

Abychom se mazadla nemuseli dotýkati prsty, vymažeme jen kůži kolem lebky a krk, ostatní zatím necháme. Přetažení kůže přes lebku nedá u ssavců mnoho práce, leda že by nám během této kůže trochu byla zaschla. Tu jí pomůžeme navlhčením vodou, ostatně mazadlo samo, je-li dosti řídké, vykoná tuto práci.

Přetáhnuvše kůži přes lebku, urovnáme ji na této i na krku a hlavně oční víčka urovnáme, aby oči dobře zasedly, to je důležité pro celkový výraz obličeje. Jestli jsme oči opomenuli zasaditi pod kůži, můžeme tak učiniti ještě teď zevně tím způsobem, že je vpravujeme pod nazdvihnutá oční víčka. Tu lépe se věc daří s očima na spodu plochýma než s kulovatýma.

Na úpravu huby máme zatím času dost, teď hleďme jen provésti vydrátování těla. Drátěnou síť provedeme jako u ptáků.

Vytáhneme nohy přední z kůže, ořežeme maso a kosti omneme sádrou, abychom je osušili. U malých ssavců, kde kosti jen málo tuku obsahují, není jiné procedury třeba.

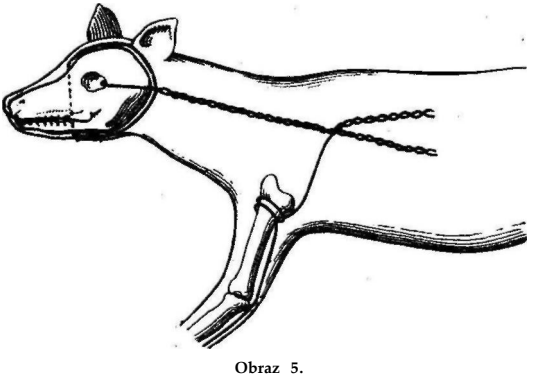

Obraz 5.

Drát silnější než jakého jsme užili do lebky, ale také vypálený, hledíme prodíti při kosti až vynikne chodidlem, potom drát ovineme bavlnou, u větších ssavců koudelí, kůži dobře vymažeme, vtáhneme nohu do kůže a dle potřeby vyplníme vatou, u větších ssavců vatu můžeme omočiti v zředěné hlíně, až noha nabude přirozeného tvaru. Šetříce potom náležité, dříve již odměřené vzdálenosti nohy od středu těla, zapleteme nožní drát na drát lebeční. Jak si tu počínati, naznačuje obraz 5.

U kloubu stehenního drát několikrát kolem kosti ovineme, aby lépe držel a u chodidla necháme vyčuhovati kus, který nám bude sloužiti k připevnění zvířete na podstavec. Stejným způsobem opatříme drátem druhou přední nohu a teď oba dráty hlavní spleteme až k nohám zadním. I zadní nohy potom podobným způsobem vydrátujeme a výplní je opatřivše, vymažeme a na hlavní dráty připleteme.

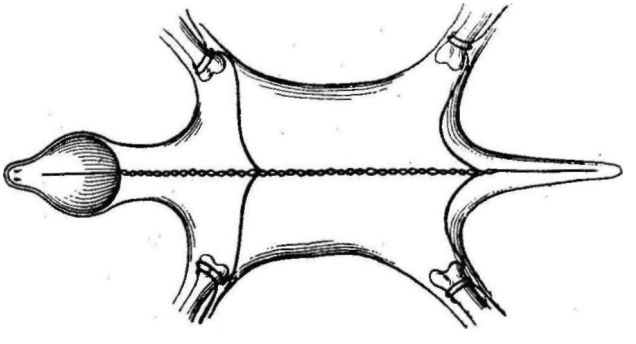

Obraz 6.

Trochu práce bude teď s ohonem. Je-li příliš tenký, jako u myší nebo u netopýra, kde také dlužno dbáti, aby se tenká blána létací nikde drátem neprobodla, tu namažeme kousek drátu mazadlem, vpravíme ho do ohonu a připleteme k drátům hlavním. Je-li ohon větší, lze drát ovinouti přiměřeně bavlnou, pak namazati a do ohonu vpraviti a konečně připlésti. Celá síť pak vypadá jak vidno z obrázku 6.

Teď teprve vymažeme celou kůži důkladně mazadlem a můžeme počíti s vlastním vycpáváním.

Malé ssavce netřeba vycpávati na tvrdé tělo, protože kůže tolik se neseschne, aby tlakem svým stáhla vycpávku do té míry, že by tvar. těla tím byl porušen. Ovšem nutno starati se, aby vycpávka byla tvrdá na tolik, aby stahování kůže následkem sesychání dostatečně vzdorovala.

U ssavců do velikosti lasice dostačí nám vata, jinak užijeme koudele nebo dřevité vlny. Nejdříve vycpeme hřbet, uhnětše ho pevně v rukou a pak ho pod hlavní drát vloživše. Po vpravení hřbetu do těla přesvědčíme se, jest-li vycpávka odpovídá přirozenému vzhledu, není-li tomu tak, dle potřeby doplníme. Potom vycpáváme partie kolem předních ramen, při Čemž vpravíme do kůže dva kulovité chuchvalce, které vyplní ramena a když se nám podařilo celou partii okolo předních nohou vyplniti, umodelujeme si celé břicho z látky, kterou vycpáváme a břicho potom najednou umístníme. Případné výplně obstaráme, kde třeba, pomocí tenké hůlčičky.

Trochu více práce a častého přesvědčování se, zdali preparát je přirozený, dá vycpání zadní části těla. Tu přiměřenými, pevně umačkanými chuchvalci nejprve naznačíme obě stehna, potom opatříme výplní krajinu kolem ohonu, při čemž je dbáti, aby také pod drát do ohonu běžící dostatečné množství vycpávky přišlo, a když jsme tu věc náležitě obstarali, začneme zašívati.

Práce ta koná se od břicha dolů mezi zadní nohy, stehy činíme ne husté, ale stále jehlu zabodáváme do kůže z vnitřku a prsty levé ruky pomáháme, aby oba kraje kůže k sobě přilnuly.

U ssavce nelze jako u ptáka spoléhati se na to, že se steh dá zakrýti. Bývá srst ssavců obyčejně na břiše nejřidči. Během zašívání stále doplňujeme vycpávkami partie břišní, hlavně mezi nohami zadními a dbáme při tom, aby břicho nebylo přecpáno. Když jsme se zašíváním hotovi, zapošijeme konec švů a nit krátce při srsti ustřihneme, celý šev pak snažíme se zakrýti pokud možno, což nejlépe provede se měkkým kartáčem.

Potom hned zvíře vpravíme na prkénko. Dle toho, jakou mu chceme dáti postavu, navrtáme do připraveného prkénka čtyři dírky, dráty z chodidel vyčuhující dírkami prodijeme, na spodu prkénka ohneme dvakrát a ohnuté konce do prkénka kladívkem zatlučeme. Ssavce teď na prkénku přidělaného postavíme před sebe a nyní nastane nám nejtěžší a nejvíce umělosti vyžadující práce, abychom preparátu dali přirozenou postavu. Nejprve krk ohneme nahoru a hlavu upravíme do polohy vodorovné, potom tělo mačkáním a ohýbáním upravíme, jak se nám zdá, dle našich přírodopisných vědomostí nejpřirozenějšími Neznáme-li zvíře, jak se říká osobně, pracujme dle nějakého věrného vyobrazení. U lasice a hranostaje musíme tělo ohnouti do oblouku, na to už třeba pamatovati při vrtání děr do prkénka, protože tu nohy přijdou blíže k sobě. Také nelze postaviti přední i zadní nohy v rovné řadě vedle sebe, protože takové zvíře vypadalo by strnule jako voják v „haptáku". Spíše nutno dírky do prkna navrtati v šikmém směru vedle sebe, aby nohy levé přišly do předu a pravé nazad, nebo naopak. Vedle sebe v rovné řadě nutno navrtati dírky jen, chceme-li vycpati zvíře ve skoku.

Potom dáme přirozený tvar nohám, ohnuvše je dle potřeby v kolenech, v chodidlech a u těla v ohbí stehenním.

Vycpáváme-li zvíře v postavě, jak kráčí, je dobře zapustíme-li jen tři nohy do prkénka a jednu z předních necháme volnou, ohnuvše ji v koleně hned pod tělem a drát, který z nohy vyčuhuje, uštípneme štípacími klíštkami a pod chodidlo zbytek jeho ohneme.

Poměrně snazší práce je s drobnými hlodavci, vycpáváme-li je v sedě. Tu připevní se na prkénko jen dráty zadních nohou, tělo ohne se do přiměřeného oblouku, přední nohy skrčí se dle přírody a dráty se uštípnou.

Naposled věnujeme pozornost hlavě. U drobných ssavců, kde celá lebka v kůži zůstala, nebude na hlavě jiné práce než urovnati ještě oči a čenich a dáti pysky do náležité polohy.

Nezdá-li se nám podoba hlavy dosti věrnou a to bývá pravidlem u větších ssavců, je třeba mnohá místa doplňovati. Zejména krajina mezi čenichem a očima, odkud jsme mnoho masa vyřezali, později se sesychá a čenich vypadne úzký. Výplň vsunujeme hubou pomocí dřívka mezi koží a lebkou. U větších ssavců máčíme vatu do rozředěné sádry nebo hlíny. Prsty potom kolem čenichu modelujeme. Sádra i hlína dobře se tlaku našich prstů podávají a vymodelovaný tvar odlikují.

Nedrží-li pysky na lebce, pomůžeme horkým klihem. Je-li ssavec větší a má hubu alespoň částečně otevřenou, je třeba také vnitřek huby dosaditi, totiž dásně a jazyk.

To lze napodobiti z pečetního vosku. S tímto pracují obyčejně začátečníci. Zkušenější vycpavač obloží chrup sádrou, kterou potom červeně nabarví, podobně jazyk ze sádry umodeluje a" nabarvený do huby zvířeti vsadí. Potom se celý vnitřek huby nalakuje damarovým lakem.

Ještě se hlava pošine do přirozené polohy, což řídí se dle celkové postavy zvířete, a preparát postaví se k sušení.

Ne na slunce, ani na kamna, kde by se kůže spařila a nadýmala, nejlépe do stínu, ale do sucha.

III. Vycpávání ssavců větších.

V tomto způsobu je rozeznávati dva druhy ssavců. Buď jsou menší, ale postava těla bude vyžadovati více úpravy a práce, aby naznačena byla mrštnost a svižnost těla jako u kuny nebo tchoře, nebo jsou větší jako pes, liška nebo jezevec, ale tělo dá se snadněji v přirozenou polohu upraviti. Dle toho rozhodneme se pro vycpání buď na drátěnou síť, jak bylo popsáno, nebo na tělo tvrdé nebo alespoň polotvrdé.

Nebo je kůže ssavce takového způsobu, že dá se zachovati pouhým vymazáním, nebo bude třeba kůži vydělati.

Kdy se vycpavač rozhodne pro pouhé vymazání arsenikovým mazadlem, nebo kdy uzná za nutné kůži vydělati, to záleží na okolnostech. Ssavci, určení pro sbírky přírodopisné nebo pro musea, nebo jedná-li se o to, aby preparát vytrval delší řadu let, musí míti rozhodně kůži vydělanou. O vydělávání kůží zmíním se později, teď jen návod, jak počínati si při vycpávání.

Ssavce kunovité a hlodavce, kde bylo by třeba tělo po vycpání modelovati, rozhodně vydrátujeme sítí, jak bylo v předešlém oddílu naznačeno, ale při vycpávání budeme si počínati jinak.

Kůže těchto větších ssavců se sesychá znatelněji a pouhá výplň by kůži ustupovala, podávala by se a tvar těla by se nám do vyschnutí úplně změnil.

Stahování provedeme jako u ssavců malých, podobně i vydrátování na síť. Než však kůži vymažeme, nebo jest-li jsme ji vydělali, upravíme kolem drátů tělo pevné. U menších zvířat svedeme ho nejlépe z koudele, kterou kolem drátů ovinujeme a pevně stáčíme. U zvířat větších, kde nám kůže dovoluje větší prostory pro práci, robíme tělo ze sena nebo dřevité vlny a vše pevně svazujeme motouzem.

Naprosto nehodí se u ssavců prostřední velikosti vyřezávati tělo z pevné látky, ku př. ze dřeva, protože takový preparát byl by tuze těžký a snad by ho ani neudržely dráty i ty nejsilnější, jež by nám bylo možno nohami prodíti.

Takové tělo, navinuté na drátěnou síť, nebude ovšem přesně odpovídati zevnějšku těla zvířete a tu třeba pomoci modelováním. Máme-li tělo uvnitř kůže dostatečného objemu a vyplnili-li jsme kůži pokud možno, vymažeme ji, není-li vydělaná, arsenikovým mazadlem, důkladně.

Potom naneseme všude tam, kde tvrdé tělo bezprostředně ke kůži nepřiléhá, látky, ze které chceme modelovati. Nejlépe se k tomu hodí sádra pro pracovníka už zkušeného, protože sádra rychle tuhne a kůži schnoucí se nepodá. Ale pracovati se s ní musí rychle. Kdo by při modelování musel se dlouho rozmýšléti, ať si sádru smísí s rozmělněnou hlinou, která zůstává po kolik hodin vláčnou.

Když jsme celé tělo obdali některým z naznačených těst, postavíme si zvíře zatím na prkénko, připevnivše nožní dráty provisorně a oběma rukama tělo upravujeme. Hlína nebo sádra podá se pod našimi prsty, ustupuje pod tlakem a můžeme tak všechny partie těla pozorně

vymodelovati. Neznáme-li zvíře důkladně, bude nám pracovati podle věrného obrazu nebo fotografie. Tímto způsobem lze vytvořiti preparáty naprosto věrné, ale je k tomu samozřejmo zapotřebí cviku a zkušenosti.

Práce bude těžší u zvířat s hladkou a krátkou srstí; lehčí u zvířat se srstí hustou a dlouhou, kde tato naše případné chyby zakryje.

Máme-li tělo zvířete vymodelované, obrátíme je pozorně na záda, abychom ničím nehnuli a zašíváme.

Švy nesmi se nikde rozchlipovati a musí býti pokud možno neznatelny.

Výsledek naší práce ukazuje nám obraz **7.** Pod kůží je naznačena výplň sádrou nebo hlinou. Ať jsme užili sádry nebo hlíny, nebo směsy obou, vždycky výplň ztuhne dříve, než kůže se počne sesychati. Bude nám však i mezi schnutím ještě často k preparátu dohlížeti a případné nedostatky napravovati.

IV. Vycpávání ssavců ještě větších.

Ssavce velikosti lišky nebo většího psa budeme vycpávati zase jiným způsobem. Kůži takového zvířete vždy dlužno vydělati a na to je nám pamatovati už při stahování. Kůži rozřízneme po celé délce břicha až mezi přední nohy a také tyto rozřízneme na vnitřní straně, aby se vše dalo rozprostříti. Krku netřeba rozřezávati, protože vyjmeme celou lebku, abychom ji vyvařili a všeho masa zbavili. Také kosti z nohou vyjmeme a tlapky otevřeme a maso všechno z nich vyřežeme.

Při stahováni lebky nutno si v tomto případě počínati opatrně, abychom nikde neprořízli kůže. Lebku vyjmeme

celou a teď jedná se o to, chceme-li ji zase celou dáti do zvířete vycpaného, nebo jen část její.

Pro začátečníka bude vždycky s výhodou, rozhodne-li se pro způsob první. Zatím, co preparujeme lebku, vydě-

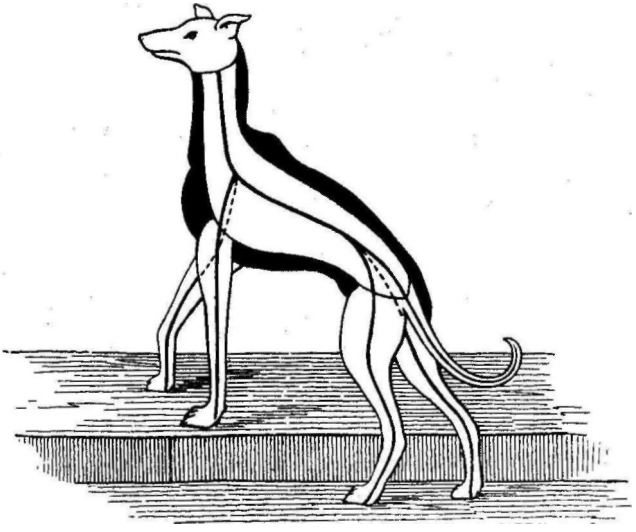

Obraz 7.

láváme také kůži některým způsobem, jak ve zvláštním odstavci bude popsáno. Vyjmutou lebku vaříme, až všechno maso z ni opadá. Kde jaký kousek masa lpí nebo mozek uvnitř lebky vězí, to všechno nožíkem očistíme, lebku

práškem sádrovým omneme, abychom ji zbavili tuku, pak ji v dřevěném octě nebo silném roztoku soli vypereme a na slunce k sušení vystavíme. Jest-li nám při vaření některé zuby vypadaly, což stává se u zvířat starších, tedy je do kostí čelistních hustým klihem zaklížíme, nebo sklenářským tmelem zatmelíme. Na lebce suché modelujeme teď dásně. To dá se provésti z červeného pečetního vosku, v kterémž případě ušetříme si barvení, ale věc je dosti drahá. Pečetního vosku vyplýtvá se na takovou věc mnoho a obě dásně u lišky stojí skoro 60 h. Lépe jest zhotoviti dásně z tmele, ten však dlouho netuhne a proto sáhneme nejlépe k sádře, kterou rozděláme řídkou klihovou vodou. Se sádrou pro její plastičnost pracuje se nejlépe. Dásně sádrové kolem čelistí ztuhnou v několika minutách; potřísníme jí ovšem také zuby, to však hned nožíkem oškrabeme a mezi spodní čelisti zasadíme také jazyk, který umodelujeme také ze sádry, nebo vyřežeme ze dřeva. Všecko potom obarvíme fermežovou barvou červenou a když vše uschlo, nalakujeme lihovým lakem, nemáme-li ho, tedy třeba bezbarvým damarovým. Leskne-li se vnitřek huby, není celkovému vzhledu na škodu.

Když- obarvená lebka uschla a všechny nalepené části správně odpovídají rozměrům odstraněného svalstva, připravíme si ji ku vložení do kůže.

Nejprve ji vydrátujeme, jak naznačeno na obrazech 2, 3. a 4. Potom, držíce za drát pro krk zkroucený, naplníme oční důlky chuchvalcem vaty v klíhu omočeným. Nemáme-li vaty, užijeme koudele na drobno rozstřihané a také v klihu omočené.

Tu opět dlužno připomenouti, že u ssavců větších vpravujeme oči vždycky zvenčí. Jest-li jsme část lebky

umodelovali ze dřeva, to, co z lebky vlastní zůstalo, přibijeme na dřevěný model hřebíčky. Na lebku teď naneseme rozmělněné hlíny všude tam, kde jsme maso z lebky odřezali. Prstem vše přihladíme do přirozené polohy, ale zatím jen provisorně. Takto upravenou lebku vpravíme do kůže po vydělání ještě vláčné. Teď bude nám po dlouhou dobu zabývati se jen hlavou. Urovnáme kůži na lebce a prsty i dřívkem modelovacím vlačnou ještě hlínu upravujeme tak dlouho, až hlava nabude přirozené podoby. Potom vpravíme oči umělé, v každém případě však věrnou imitaci přirozených očí zvířete, jež zhotovují sklářští umělci a jež lze dnes dostati za levný peníz, jak jsem se o tom zmínil ve svém spisku o vycpávání ptáků.

Rozevřeme oční víčka do náležité polohy a upravíme podobně i pysky na umělých dásních. A zase pozorujeme, má-li lebka přirozený tvar. Nepravidelnost lze nám napraviti modelováním, to jest jemným stlačováním dosud vláčné hlíny. Schází-li nám někde výplň, pomůžeme si malou stříkačkou, pomocí jíž vpravujeme rozmělněnou hlínu boltci ušními na patřičná místa v dostatečném množství a hned upravujeme dle potřeby. Když jsme docílili věrné podoby hlavy, přesvědčíme se, drží-li pysky na svých mistech, u menších ssavců pomůžeme tu zabodáním špendlíků, u větších, kde je obava, že by sesychající se kůže ze své polohy se vyšinula, kůži na dáseň přiklížíme horkým klihem a, potom přišpendlíme. Věc je zvláště důležitá, má-li býti zvíře vycpáno s pootevřenou mordou. Jsme-li s hlavou hotovi, dáme ji usušiti na slunce, v zimě na kamna, aby hlína v hlavě uschla a při následující práci nic na hlavě se nehnulo. Při tomto způsobu vycpávání předpokládá se, že jsou nám známy všecky

rozměry těla ssavcova. Neznáme-li věc z vlastní zkušenosti, změříme si vše na těle staženém, nebo lépe před stahováním a dobře si vše poznamenáme. Nějaký zvláštní návod je úplně ilusorní. Jednou chybíme v té, podruhé v oné věci. I nejdovednější preparátor je stále nucen případné chyby napravovati. Chybování mizí delší praksí a mnohaletou zkušeností.

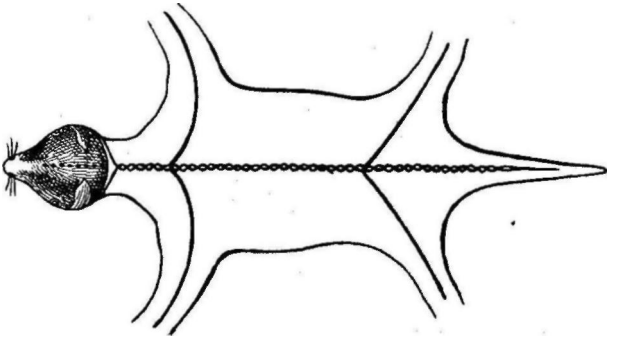

Obraz 8.

Někdy dostaneme k vycpání jen kůži; zpravidla tak bývá u zvířat exotických, jako ku př. opic. Tu pak o měření nemůže býti řeči. Vycpavači je tu spoléhati jen na své znalosti přírodovědecké a na obrazy. Z toho už vysvítá, že kdo přírodu nezná z vlastního nazírání, o vycpávání by se neměl ani pokusiti.

Když hlava náležitě vyschla, připleteme k hlavním drátům dráty pro nohy a pro ohon, ale do nohou a do ohonu jich nevpravujeme. (Obraz **8.)**

Jedná se jen o to, aby dráty byly náležitě upevněny v těle tvrdém.

Někteří vycpavači hned propichují dráty do nohou a potom je upevňují do těla umělého, ale ta věc nikdy pevně nedrží. Lépe je pracovati tělo na dráty než dráty upevňovati do těla.

Záleží na tom teď, zdaž jsme se rozhodli ponechati v nohou kosti nebo odstraniti je docela. Druhý způsob je lepší.

Necháme-li kosti v nohou, bude třeba je navrtati, tuk z nich odstraniti a stříkačkou vpraviti do nich konservující tekutinu, jak o nich bylo psáno ve spisku o vycpávání ptáků. Nebo kosti odstraníme docela a tu zas dvojím způsobem nohy vycpáváme. Buď podle kostí zhotovíme nohu ze dřeva a takovou provrtanou pak navlečeme na drát a hlinou k modelování obalenou vpravíme do kůže, až jsme umělé tělo umístnili, nebo konečně urobíme nohy z téže látky jako tělo.

Nelze u větších zvířat hotoviti tělo z látky tvrdé nebo těžké, zvláště ze dřeva, protože preparát při přenášení by se protížil.

U prostředních ssavců ovinujeme koudel od lebky dolů kolem hlavního drátu, pilně ji máčíme ve vodě klihové, aby dobře přilehla a pevně držela, při tom návinky činíme tlustší nebo tenčí dle rozměrů těla, až přijdeme k ocasu. Teď upravíme nohy. Nejlepší způsob je odstraniti z nohy kosti až k chodidlům a umodelovati nohu z koudele navinováním této na drát a utužováním klihovou vodou. Dráty, na nichž takovým způsobem tvar nohy je upraven, obložíme vlhkou hlinou a konce jejich prodijeme chodidly. Nohy hned na vnitřní straně zašijeme a vlhkou

ještě hlínu prsty modelujeme, až nohy mají přirozený tvar. Při tom je třeba připomenouti, že v každém případě, kdy pracujeme s vlhkou hlinou, dráty namažeme rozhřátým voskem nebo jinou tuhnoucí mastnotou, ku př. stearinem z obyčejné stearinové svíčky, nebo ceresinem, aby dráty nezrezavěly než hlína uschne. Nohy zase necháme zaschnouti až hlína utuhne. Potom celé umělé tělo obložíme hlinou, užívajíce při tom všech možných pomůcek, prstu, dřevěné lopatičky i stříkačky. Po té modelujeme tělo zhruba. Přebytečnou hlínu odstraňujeme nebo nedostávající se vpravujeme na patřičná místa.

Kůži teď opatrně zašijeme a ssavce si postavíme na připravené prkno na nohy.

Ptáka jsme zašívali od ocasu přes břicho, protože pod voletem husté peří nám zakrylo zapošití, ale většího ssavce zašijeme od krku dolů, protože srst na břiše je všude řídká a zapošití dá se snadněji zakrýti mezi zadními nohami v krajině řitní.

Teď upravujeme tělo ssavce prsty a modelářským dřívkem, až nabude pravého tvaru.

Mají-li vyniknouti některé části těla, jako ku př. žebra, je samozřejmo, že taková věc musí se přidělati dovnitř kůže na tělo. Žebra pořídíme z drátů koudelí ovinutých, hrby, výrůstky a pod. vpravením případných chuchvalců. U větších ssavců lze tvrdé tělo pořídíti také ze sena nebo dřevité vlny, ovšem pomocí klihu.

Vyvýšeniny na povrchu těla umodelujeme poměrně snadno, ale vklesliny, jako za krkem nebo v slabinách, musíme utvořiti, že kůži špendlíky k tělu připevníme a později, až kůže i tělo schnutím ztvrdly, špendlíky z kůže vykroucením odstraníme. Hotový preparát dáme

teď zatím schnouti. Na kamna ne ani na slunce, buď na vzduch suchý do stínu, v zimě v světnici na lavici nedaleko kamen.

Jak potom definitivně preparát upravíme, o tom zmíním se později.

Není také třeba zvláště se rozepisovati o konečné úpravě dekorativní a konservující, protože ta věc u všech způsobů vycpávání ssavců je stejná a promluvím o ní ve zvláštním odstavci.

V. Vycpávání zvířat velikých.

U ptáků je vycpávání tím snazší a práce tím snadněji k provedení, čím je pták větší, ale u ssavců má se věc opačně. Čím větší ssavec, tím více práce je s jeho vycpáním. U ssavců velikých nelze při vycpávání užiti jiného způsobu vycpávání než dermatoplastiky. Způsob ten záleží v tom, že hotový tvrdý model vydělanou kůží se povleče. Způsob tento je vrcholem vycpavačského umění a může se oň tedy pokusiti jen vycpavač dovedný, skutečný umělec. Nemyslím, že by začátečník pokusil se hned o vycpání velkého ssavce, jako je ku př. srnec. Ale později, až nabude zručnosti, bude jistě jeho snahou, aby také v dermatoplastice zkusil svých schopností. Protože různých praktik z tohoto odvětví vycpavačského lze užiti při vycpávání menších zvířat, napsal jsem stať o dermatoplastice, jak ji praktikují umělci tohoto genru prvního řádu. Umělci, kteří se tím živí, neřeknou ovšem všechno, má každý své různé praktické zkušenosti, ale já povím všechno, co v té věci jsem shledal účelným.

Před stahováním třeba se rozhodnouti, možno-li nám vydělati kůži celou, nebo necítíme-li, že bychom na tu

práci zámišnickou vystačili, rozhodneme se, vydělati kůži po kusech a dle toho pak stahujeme. Velké ssavce rozřízneme vždycky po celé délce břicha, přes krk až k lebce a také nohy na vnitřní straně, podobně ohon na straně spodní a odstraňujeme i vyjímáme všechno, protože z původního těla do preparátu nepřijde nic než chrup.

Stahujeme po řeznicku, odchlipujíce kůži od těla rukou a kusem hadru, ale nafukovati kůži neodporučuji. Stahováním vytáhne se sice kůže trochu, ale při vydělávání se zase trochu srazí, ale nafukováním zřídla by přes míru.

Je-li třeba kůži vydělati po kusech, tu není pravidla, jak ji třeba rozřezati. Tu musí každý vycpavač řiditi se svou dovednosti. Srnčí kůži možno ještě dobře vydělati celou, kance a jelena alespoň na tři kusy; koňskou kůži už je třeba vydělati jen v širokých pruhách.

Tu nezáleží na tom, jak dovedným vycpavačem je preparátor, nýbrž také jak zručným je zámišníkem; totiž jaký kus kůže dovede také vydělati. Z lebky podržíme jenom obě čelisti, po případě jenom chrup, který později vsadíme do dásní umělé lebky.

Rozměry celého těla při dermatoplastice musíme míti přesně poznamenány. Hned dáme se do vydělávání kůže a protože to vyžaduje delší doby, modelujeme zatím tělo. Začneme s hlavou, modelujíce nejen lebku, nýbrž hlavu celou i se svaly, podle hlavy stažené.

Hlavu vyřežeme z lehkého dřeva, nemáme-li látky lepší, kde tvar neodpovídá skutečnosti přesně, doplníme sádrou. Tíže hlavy nepadá tu příliš na váhu, protože pevná konstrukce těla unese hlavu hodně těžkou. Potom vpravíme chrup na patřičné místo, což už je kus umění.

Celé tělo nelze zhotoviti z dřeva, takový těžký preparát nedal by se přenášeti.

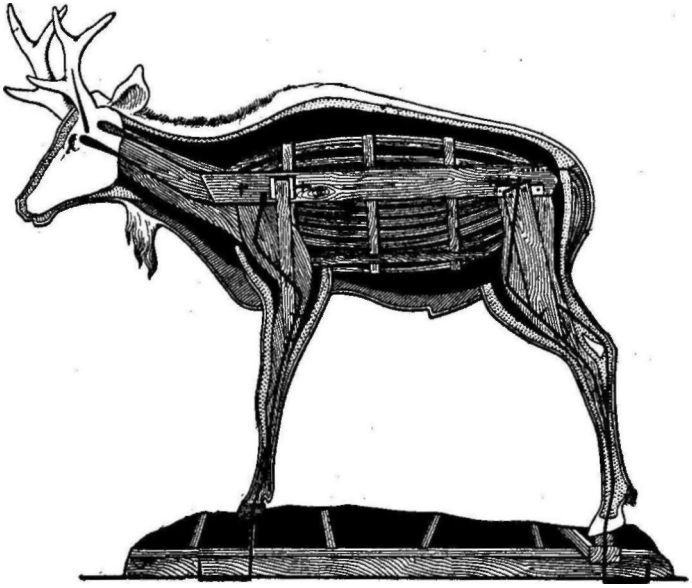

Obraz 9.

Při hotovení konstrukce těla je vycpavači ponecháno volné pole, vždycky je k tomu však třeba tenkých a lehkých prken, zásoby obručí nebo pružných hůlek, zásoby kulatých, suchých a štipných dřev, silných drátů vypále-

ných i ocelových, dostatečné množství hřebů, šroubů a železných svorek.

Jako návod uvádím dva způsoby konstrukce umělého těla k účelům dermatoplastickým.

Na obraze 9. vidíme vnitřek vycpaného srnce v průřezu. Základnou konstrukce tvoří vodorovné prkno, na něž v přiměřené vzdálenosti připevní se přiřezané široké latě pro nohy. Tyto upevní se ještě kratšími laťkami stehenními, jež se na základnou přišroubují. Na nožní latě připevni se železnými svorkami silný telegrafní drát, náležitě zahnutý, kterým tato část konstrukce hned připevní se na silnou ohoblovanou fošnu způsobem, jak z obrázku vidno. Teď pracuje se na konstrukci dále. Prkénko zdélí krku připevní se na přední část prkna základního, podél něho připevní se svorkami a do základního prkna zadělají se dva silné dráty k držení lebky. Na toto prkénko do špičky přisekané napíchne se umělá lebka, na kterou předem byly upevněny pravé parohy, nebo rohy, chrup a vůbec vše, co zvíře na hlavě mělo, a co přirozeného třeba na ní zachovati, také oba pomocné dráty do lebky zabodneme.

Do zadní části základního prkna vpravíme silný drát pro ohon, který zatím může zůstati v poloze vodorovné a teprve později se do náležité polohy ohne. Břicho zhotovíme z pružných, tenkých hůlek, které náležitě ohneme a v stálé poloze upevníme příčnými laťkami, na které hůlky přibijeme tenkými hřebíky. Celou dřevěnou kostru obložíme případnou vrstvou sena, mořské trávy nebo dřevité vlny a zašijeme do pytlóviny. Vrstva této výplně na obrázku je černě vyznačena. Celek položí se teď rozmělněnou hlinou hrnčířskou nebo modelářskou, v stavu dosti tuhém, aby všude přilnula a vrstvou raději vyšší.

A teď nastává nejtěžší práce, vymodelování těla. Sochařským dřívkem a prsty upravujeme hlínu na těle, snažíce se dodati mu přirozeného tvaru. Dobrý model nebo věrný obraz aby byl při ruce a k tomu ještě vtipný pomocník, který by nám hlíny podával nebo od nás ji bral, navlhčoval místa, kde hlína tuhne a vůbec ve všem v práci nás podporoval. Vrstva hlíny na obraze 9. naznačena je nad černou výplní tečkováním a čárkováním.

Na hotový model vydělaná kůže se pak navleče, na případných místech neznatelně zašije a teď se pracuje, aby všude náležitě přilehla. Z té příčiny musí se model povléci koží ještě vlhkou. Jsme-li s celým vycpáváním hotovi, trčí nám nohy na drátech nad fošnou podstavcovou. Nohy se teď podloží špalíky a na fošně modeluje se půda buď ze sádry, nebo ještě lépe ze sádry s hlinou smíšené, a aby se při přenášení neotloukla, přituží se dřívky, jak z obrazu vidno.

O konečné úpravě bude pojednáno ve stati dekorační.

Jiný způsob hotovení umělého těla naznačuje obraz 10.

Základná těla zhotoví se z hruba ze dvou nebo tří prken kolmo postavených a dřevěnými svlaky spojených. Svlaky buď přišroubujeme, nebo hřeby přibijeme a konce hřebů řádně zahneme, aby držely.

Dráty pro nohy vezmeme alespoň stlouští prstů a ohneme je do náležité podoby klepáním na malé. kovadlině nebo na velkém oblázku. Máme-li příruční svěrák, můžeme je zohýbati v tomto. Jeden konec potom rozklepáme do široka a průbojkou do něho probijeme dvě nebo tři díry. Konec tento připevníme na prkno šrouby v náležité výši. Do prkna podstavcového, na které chceme vycpané zvíře umístniti, navrtáme si čtyři díry a dráty

nožní zatímně do děr zapustíme. Budeme je muset ještě vytahovati často.

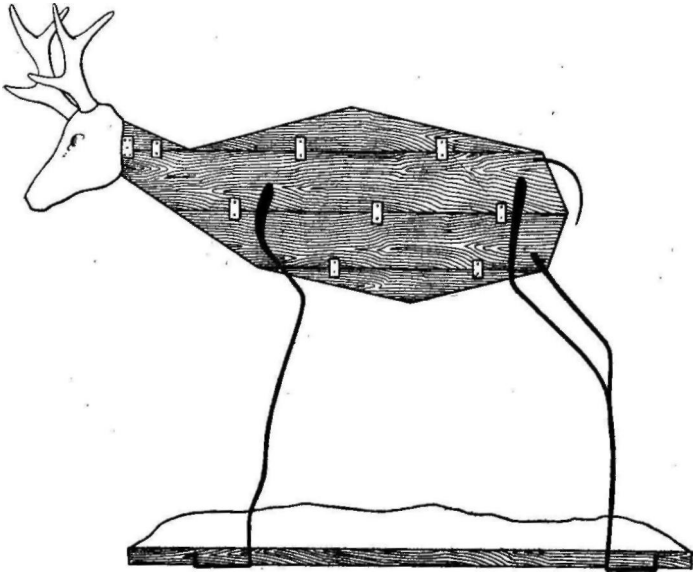

Obraz 10.

Prkna základná podepřeme špalíky, neboť dráty by se nám třeba tíží ohnuly. Umělá lebka se navleče na krátkou, silnou, širokou lať a na ni přibije nebo přišroubuje. Učinivše buď do základního prkna čep nebo do

krční latě zářez (falc), připevníme lebku s krkem na základné prkno několika šrouby nebo hřeby. Na zadek prkna zavrtá se drát pro ohon.

Na obraze 11. vidíme pokračování práce v sestrojování konstrukce těla.

Abychom docílili oblosti a formy těla, užijeme březových nebo lískových obručí, dosti ještě vlhkých, a vedeme je kolem těla i přes ně, a kde se příčné obruče stýkají, tam je spojujeme tenkým drátem vázacím, jejž zkracujeme dovnitř, aby nám snad později někde proniknutím na venek nezpůsobil nepříjemností. Sestrojení této obručové sítě vyžaduje veliké píle. Kde třeba, aby obruče od středního prkna náležitě odstávaly, nutno je podepříti, aby je kůže a obal nestlačily. Podepření děje se hůlkami přiměřené délky, které zašpičatělým koncem do děr v prkně navrtaných zapustíme a na druhý plochý konec přibijeme obruče v místě, kde se vždy dva stýkají, tvoříce kolem těla kvadranty.

Potom vyřeží se z lehkého dřeva hnáty pro nohy. Za vzor slouží tu hnáty ze zvířete vyňaté.

Méně dovedný preparátor užije třeba skutečných kostí z nohou zvířete, ale náležitě vyčištěných, tuků zbavených, ve vodě vymočených, na slunci důkladně vysušených a konečně jedovatou látkou, arsenikem nebo sirouhlíkem napuštěných.

Kosti buď dřevěné nebo skutečné provrtáme po délce nejlépe propálením rozžhaveným drátem. Potom je navlečeme na nožní dráty, upravíme v náležitou polohu, v ohbích spojíme železnými svorkami a stehenní kusy přibijeme základní prkno. Hřeby, kterými přibijíme, musí býti dlouhé, aby neohnuly obručí od prkna odstávajících.

Přidělavše ještě drát pro ohon, můžeme celé tělo obšiti pytlovinou, aniž třeba jiné výplně. Dáme-li však pod pytlovinu dlouhou žitnou slámu náležitě urovnanou, bude se nám hlína pak lépe modelovati. Teď upravujeme ještě nohy návinkami a pak se celé tělo obloží hlinou.

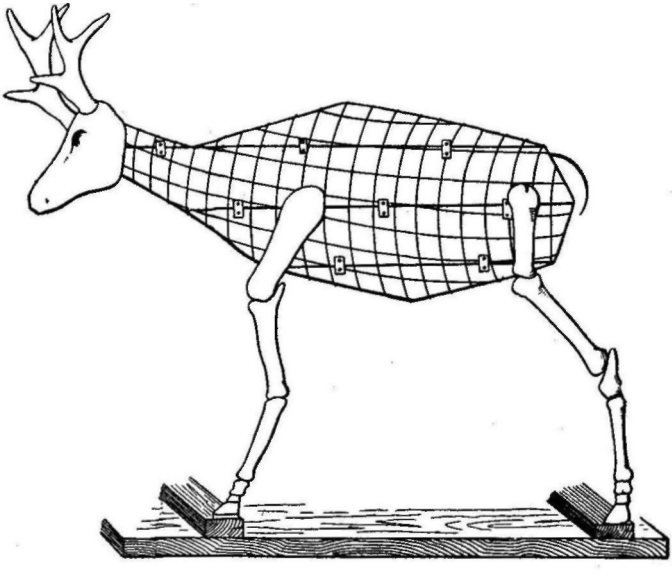

Obraz 11.

Nastává opět modelování těla z hlíny. Každý záhyb musí býti přesně proveden, každý sval naznačen pří-

slušnou vyvýšeninou; u zvířat krátkosrstých i větší žíly musí býti znatelny. Naposled vlhká kůže přetáhne se přes tělo a na příhodných místech zašívá.

Jestli jsme kůži vydělávali v pásech, sešíváme dříve pásy dohromady, až je kůže celá a potom teprve ji na tělo navlečeme. Také u velkých zvířat do vkleslin upevňuje se kůže špendlíky a všude se znovu modeluje, aby na tělo náležitě přilehla.

Nohy nutno definitivně zadělati naznačeným již způsobem do podstavcového prkna, než se hlína na tělo nanese. Později by ta práce byla chybou, protože by nám hlína odpadala.

Krk upravíme ovinováním koudele a nanesením na ni hlíny.

VI. O vydělávání koží.

Vydělávání je práce řemeslná a vyžaduje tudíž zvláštní zručnosti. Kůže na vycpaná zvířata vydělává se po zámišnicky, totiž na bílo, aby zároveň zůstala měkká a vláčná a aby ze srsti nic se neztratilo. Nelze tedy při tomto vydělávání užiti pouze třísloviny, po které by kůže úplně ztvrdla. Také bych nikomu neradil, aby si snad dal kůži vydělati kožišníkovi, který by mu ji sice dobře vydělal i se srstí, ale rozměry kůže by pak jistě nepřiléhaly na umělé tělo.

Nezbývá vycpavači, než aby sám přisvojil si dostatečnou praksi zámišnickou a kůže vydělával si sám, moha tak případné odchylky od přirozeného tvaru těla zvířete hned při vydělávání odstraňovati, jako roztahování nebo smrskávání se kůže.

Způsobů vydělávání kůže je několik, netřeba žádného

zvláště odporučovati, protože každý je dobrý, který našemu účelu úplně vyhovuje.

Uvedu několik nejobyčejnějších způsobů, předem však dlužno se zmíniti o pracích přípravných. Nemůžeme-li hned s vyděláváním kůže počíti, zavěsme ji na šňůru v místnosti studené, nejlépe ve sklepě. V teple by se nám zapařila a k vydělání by se pak nehodila, protože srst pod dotekem naší ruky by vypadávala. V místě, kde vzduch táhne, by kůže vyschla, musela by se pak navlhčovati a špatně by se s ní pracovalo. I v studené a vlhké místnosti není radno kůži sbalovati, protože na přeložených místech začíná zahnívati.

Byl-li ssavec už při stahování alespoň v počátečním stupni hniloby, musí se s vyděláváním kůže počiti hned. Kůži před vyděláním nutno napřed zbaviti tuku a zbytků masa. U malých kůží dá se věc provésti s malou prací.

Obrátíme kůži na ruby, rozprostřeme ji na stůl a vymneme důkladně sádrou, na prášek utlučenou křídou nebo teplým prositým popelem, až zůstane nám na omak suchou.

S většími kůžemi je samozřejmě také větší práce, a kdo pustil se již do vycpávání velkých zvířat, tomu radím, aby si spořídil potřebné nástroje a nářadí. Zatím ovšem nepouštím se zřetele, jak si může pomoci začátečník od případu k případu, který potřebných nástrojů nemá.

Před vlastním vyděláním třeba ovšem ještě kůži náležitě ošetřiti. Kůže velkých ssavců bývá silně prostoupena tukem a také mnoho masa zůstalo na ní lpěti od stahování. Menší kůže napínáme pomocí hřebíků na lavici, na větší kůže potřebujeme koželužské kozy, nemáme-li ji, natáhneme kůži na šikmý kmen stromu, tu se také dobře pracuje.

Nejprve struháčem koželužským odrhneme všechno maso na kůži přirostlé, nemáme-li tohoto nástroje, poslouží nám dobře menší poříz kolářský. V nedostatku všech nástrojů užijeme nože nebo plechové lžíce „škrabačky", kterou jsme na brousku nabrousili a násadou opatřili.

Ať škrabeme nástrojem sebe dokonalejším, ať už jsme v té věci třeba větší prakse nabyli, vždycky škrabeme pozorné, abychom kůži neprořízli, zvláště na bocích, kde bývá slabší.

Čím tenčí kůže, tím pozorněji oškrabujeme.

Oškrabaná kůže zbavuje se tuku. U velkých koží nasypáváme suché dřevěné piliny, jež odstraňujeme jakmile tukem nasákly a novými nahražujeme tak dlouho, až odpadávají nám piliny nezmaštěné. Vápna při této proceduře užívati nelze, protože kůži příliš leptá a tato zkřehne.

Vydělávání pak děje se různým způsobem.

Tuto některé, jak jich užívají preparátoři.

Nejobyčejnější způsob je smrkovou nebo dubovou kůru na drobno roztlučenou (tříslo) močiti ve džberu, až se tříslovina vylouží. Potom se kůže ve vodě této nechá několik dní močiti, pak se vypere a na vzduchu osuší. Kůže pomocí třísloviny vydělaná je však tvrdá, musí se potom na vnitřní straně mazati rybím tukem nebo olejem až zjemni, a před navlečením na model musí se ještě namazati arsenikovým mazadlem, aby ji hmyz nezničil. Jiný způsob vydělávání je, že voda tříslová smísí se s roztokem kamence neb kuchyňské soli. I takto vydělaná kůže musí se jedovatým mazadlem vymazati.

Někdo zas vydělává tímto způsobem. Kůži na rub obrácenou, osušenou a krve zbavenou položí do džberu

a nalije na ni sehnaný roztok kamence. Několikrát denně se dřevem kůže v kapalině obrací a míchá, aby kamenec všude dobře do kůže vnikl. Dle velikosti a tlouštky své nechá se kůže v kamencovém roztoku méně nebo déle. Potom se vypere v čisté vodě a dá se na vzduch sušit. Usušená kůže natře se na vnitřní straně silným kamencovým roztokem. Takto vydělaná kůže je dobře kamencem proniknuta, dobře vzdoruje hnilobě, je vláčná, dá se s ní dobře pracovati, ale proti hmyzu musíme ji přece jen chrániti, namazavše ji uvnitř buď sublimátem nebo mazadlem arsenikovým.

Kůži lze také vydělati bez máčení. Tři díly kamence a dva díly bílého pepře utlučeme na drobný prášek, přidáme jeden díl běloby a vše rozpustíme v líhu. Směsí tou natíráme kůži na vnitřní straně ták dlouho, až je vydělaná. Takto vydělanou kůži natřeme potom sádlem, do kterého jsme přimísili dostatečné množství prášku arsenikového.

Je ještě celá řada způsobů, jak lze kůži vydělati. Jeden doporučuje ten, jiný onen způsob, žádný však neřekne, jak to dělá sám.

Kdo chce kůži dobře a levně vydělati, a bude tu věc nucen častěji opakovati, ať pořídí si následující směs. Způsob tento uznávám za nejlepší. Pro stálé vydělávání vezmeme starý džber, rozpustíme 250 gramů kamence v deseti litrech vody a vlijeme do džberu. K tomu přidáme 150 gramů ledku (salnitru) a 100 gramů soli kuchyňské, naposled přilejeme 250 gramů čisté kyseliny karbolové a dřevem řádně promícháme. Kůži, kterou chceme vydělati, netřeba nám předem oškrabovati. Ponoříme ji do směsi, hledíce, aby byla dobře rozložena. Je-li kůže

příliš veliká, položíme ji do necek a vlijeme na ni směsi dvojnásobné množství. Kůže nechá se močiti 36 hodin. Čím lépe je rozložena, a čím častěji ji dřevem obracíme, tím lépe se vydělá.

Když ji vyjmeme ze směsi, zavěsíme ji, aby vykapala, a tu věsíme ji, aby tekutina stékala po srsti, čímž srst sama přirozeným způsobem se urovná. Kůži potom napneme na prkno, přibivše ji hřebíčky, srstí dovnitř, tedy k prknu. Kůži dáme rychle oschnouti na slunce, nebo v zimě nad kamna, aby se pory rychle stáhly. Součástky tuku nebo masa dají se z této kůže snadno sejmouti a místo nebezpečného oškrabování, odrhneme napnutou kůži pemzou až do náležité tenkosti. Kůže taková je vydělaná na bílo, je tenká a při tom pevná, je měkká a vláčná a drží dobře srst. Lze způsobu tohoto užiti i u kůží větších ptáků a netřeba vymazávati mazadly, protože kyselina karbolová v dostatečném množství jako prostředek konservující vnikla do pletiva kůže.

Celý proces vydělávací je pak. levný, nevyžaduje mnoho času a odpadá při něm skoro všechna práce řemeslná. Vyděláváme-li kůži na pruhy rozřezanou, lze tyto pro měkkost kůže potom snadněji sešívati.

V poslední době objevilo se množství mazadel, apretur a tekutin k vydělávání a preparování koží. Nabízejí je různé firmy už hotové ku koupi. Na první pohled zdá se věc býti dosti pohodlnou, přece bych však nikomu neradil, aby si takovou vychvalovanou věc koupil. Za drahé peníze mohl by dostati třeba věc úplně bezcennou, a co spořídím si sám, o tom vím alespoň, co to je. Tedy jen všechno vlastní prací a z vlastních zkušeností.

VII. O konečné úpravě a dekorací.

Některé opravy dlužno na ssavci prováděti už dříve než uschl, i během schnutí třeba opravovati stále.

První pozornost dlužno věnovati hlavě. Oči u velkých ssavců zasazujeme zvenčí, víčka přiměřeně otevřeme a obarvíme. Barva dolejších okrajů víček bývá obyčejně černá, užijeme barvy fermežové, nemáme-li jiné, jinak lépe je rozetříti barvu v makovém oleji. Potom víčka nalakujeme nejlépe lákem lihovým, protože damarový nebo kopálový rád puká. Potom se upravuje huba. Dásně kolem chrupu, a je-li třeba i jazyk v pootevřené hubě umodelují se ze sádry, tmel sklenářský pro svou náchylnost k pukání se k té věci méně hodí. Potom se vše nabarví olejovou barvou, ale dlužno voliti náležitý ton barvy. Příliš krvavá barva neodpovídá přirozenosti, protože vnitřek huby bývá spíše narůžovělý. Té věci jest dobře si všimnouti. Vnitřek huby potom nalakujeme bezbarvým lakem lihovým, aby barva méně trpěla prachem, světlem a vzduchem. Oschl-li nám vnitřek huby dostatečně, upravíme pysky a nos. Je-li kůže zaschlá, nutno ji navlhčiti, aby byla vláčná. Dobře vydělaná kůže nebude nám i po několika dnech činiti obtíží. Nedrží-li nám někde pysky na dásních, přiklížíme je na ně horkým klihem nebo arabskou hustou klovatinou a zatím je špendlíkem připevníme v patřičné místo. 0 náležitou výplň na hlavě musí býti postaráno už před barvením. Vyplňujeme koudelí nebo vatou v zředěné hlíně namočenou, kam s takovou výplní nemůžeme se dostati, vstřikujeme malou stříkačkou boltci nebo hubou, mezi koží a dásněmi rozředěnou hlínu nebo sádru a hned místo náležitě upravíme a prsty umodelujeme. Na

konec se pysky a nos nabarví, bývají v nejčastějším případě černé, a nalakují se. Má-li zvíře rohy nebo parohy, které jsme na umělou lebku připevnili a otvory v kůži provlékli, je teď třeba otevřená místa kolem těch výrůstků náležitě podložiti výplní, zašiti a upraviti.

Také rohy nebo parohy nalakujeme, abychom jich, a hlavně barvy jejich chránili proti vlivům kyslíku. Lak ovšem musí býti bezbarvý, aby přirozená barva rohů neutrpěla nalakováním.

Boltce upraví se v náležitou polohu podpěrami, nejlépe skřipci z dřevěných štěpinek a teď zbývá ještě nalakovati kopyta nebo drápy. Barvení tu obyčejně není potřebí, za to však třeba otevřené tlapky vyplniti a zašiti.

Preparát, jak bylo, řečeno dá se schnouti do suchého vzduchu, ale ne na slunce ani na kamna, protože tu vyvinuje se najednou mnoho páry z vlhké výplně a kůže se nadýmá. V zimě sušíme jen nedaleko kamen. Také nedoporoučí se sušení náhlé.

Mezi sušením často dohlížíme, a kde třeba na kůži nesrovnalosti upravujeme,

Je-li preparát úplně suchý, tak že kůže vydrží poklep prstem, aniž se kde podá, může se upraviti půda.

Obyčejně nechají se nohy trochu výše nad prknem a podloží se špalíčky, chceme-li udělati půdu umělou. Hodláme-li prkno jen natříti, zapustí se nohy na samé prkno. K natírání prkna na černo hodí se nejlépe lak na železo (Eisenlack), jinak natřeme prkno černou barvou fermežovou a potom je nalakujeme.

Dělá-li se půda umělá, modeluje se pod nohami nánosem sádry, nebo při větších kusech z hlíny se sádrou smíšené. Těsto nejlépe je nanášeti rukama a k upevnění

jeho natlouci do prkna dřevěných kolíčků. Po dokonalém uschnutí se půda natře několika tony barvy zelené a žlutozelené a nalakuje se.

Při skupinách přidáváme do prkna zadělaných trsů suchých trav, jež obložíme pěkně na prkně sádrou a obarvíme. Věc byla vysvětlena ve vycpávání ptáků.

Konečně dekorace je ostatně věc vkusu a znalosti přírody a nelze tu žádnému vycpavači raditi. Snahou jeho musí býti, aby věc celá a v celku vypadala pokud možno přirozeně. Tu je ponecháno široké pole fantasii preparatorově.

Pomůcky, jimiž vycpavač chce napodobiti přírodu skutečnou a živou, musí shledati si svým důmyslem. Kolikrát nepatrná věc dobře upravená a přimontovaná vyvolá živou představu ze skutečné přírody a vůbec v zevní úpravě spočívá hlavní umění preparatora. Čím lépe dovede napodobiti přírodu, tím větším jest umělcem. Věc nedá se docíliti návodem ani naučením a radami, je to umění příliš volné a potřebí k němu jako k celému vycpávání hojná míra vloh, vrozeného nadání, lásky k věci, trpělivosti a živé fantasie, založené na důkladné znalosti přírody.

VIII. Ochrana preparátů.

Co bylo řečeno o vycpaných ptácích ohledně škody hmyzem, vzduchem, prachem a světlem, platí skoro v dvojnásobné míře o vycpaných ssavcích.

Proti vlivu vzduchu je dobře otrávená nebo dobře vydělaná kůže ssavce trochu bezpečnější než kůže ptáka.

Prach škodí však více, že zapadá mezi srst a nesnadněji dá se vyčistiti než z peří, kde lpí jen na povrchu jeho.

Světlo účinkuje na barvu srsti méně zhoubně než na barvu peří, ale tuze zhoubně působí vlhko a plíseň, po nichž srst při čistění i z dobře připravených koží vypadává.

Škodám od hmyzu je vycpaný ssavec vystaven skoro více než vycpaný pták. V první řadě jsou to larvy kožojedů a kožišinožroutů, které ohlodávají srst nezažírajíce se do kůže. Srst opadává po dosti malém doteku, jakoby byla stříhaná. Podobně škodí housenky molů, hlavně mola šatního a čalounového. Pracují tak skrytě, že škody obyčejně nepoznáme, až je preparát zkažen.

Vnitřní natírání kůže nikterak nechrání proti škodám zevně působeným. Rád také vycpané ssavce napadá brouk vrtavec bylinářský (Ptinus fur), a je-li ssavec na vlhku, ožerou mu srst i pisivky.

Proto ssavce vycpané a beze vší ochrany vystavené v pokoji, často dlužno prohlížeti. od špíny čistiti a oprašovati. Chráníme je posypáním pepřem, paprikou, naftalínem nebo perským práškem, Chránidlo třeba často obnovovati.

Ve sbírkách přírodopisných a v museích chovají se vycpaní ssavci v uzavřených skříních, v nichž je mistička s naftalínem nebo lépe s jedovatým sírouhlíkem.

Soukromné sbírky ve skříních chované v obytné místnosti, kde nelze užiti sirouhlíku pro jedovaté výpary a naftalínu pro nepříjemný zápach, chráníme vložíme-li do skříně misku s terpentýnem.

Důkladné uzavření skříně a ucpání klíčové dírky i všech skulin je také záhodné.

Je jisto, že kdo vlastní pílí a úmornou prací vytvoří pěkný preparát, bude se snažiti chrániti ho všemožným

způsobem před zhoubou a najde snad ještě lepší prostředek ochranný, než jsem naznačil.

Celý můj spisek nemá jiného účele než podati stručný návod a první rady začátečníku. Jistě nenapsal jsem všecko, co jsem sám dělával, jak jsem si v různých případech pomáhal, není ani možno všechny ty věci, jak se od případu k případu přihodí, si pamatovati. V mnohých věcech ani návod není možný a vycpavači jest si pomáhati důmyslem. Kdo však zná základní pravidla, dovednosti domůže se trpělivostí, důmyslem a zkušenostmi.

Při vycpávání více než kde jinde platí přísloví:

„Všecky cesty vedou do Říma".

Je tu tedy každá práce dobrá, vede-li k cíli.

Doslov.

Myslím, že se čtenáři zavděčím, sdělím-li s ním, jak se vycpávání vyvinovalo, a na jakém stupni dokonalosti stojí dnes, tedy jakési dějiny vycpávání. Věc je zajímavá a mladý začátečník může i z této stati čerpati několik dobrých pokynů.

Už v starých knihách loveckých často najdeme, že myslivci připravovali si mrtvé ptáky, aby jich užili jako vnady pro pernatou škodnou. Rozřízli ptáka, vyňali z něho vnitřnosti a maso kolem prsní kosti, navlékli ho na drát, vyplnili něčím, zašili a takto vycpaného ptáka užili jako vábidla na dravce. Rozumí se, že pták hnedle začal hniti, páchl a peří opadalo.

Myslivci tedy vyjímali stále více vnitřního těla, až konečně stáhli jen kůži, kterou navlékli na tělo dřevěné.

To byl počátek vycpávání na tělo tvrdé, čili jak teď se to zove dermoplastiky. Poněvadž i takový preparát brzy opelichal, začlo se s preparováním kůže. Tu už se také zvířata vycpávala k účelům, přírodovědeckým. Tak povstalo umělé vycpávání zvířat čili taxidermie. Každý to dělal, jak právě uměl a preparáty byly dosti neumělé, vlastně jednalo se jen o to, aby ze zvířete zůstalo všechno, co je na kůži, a podoby vlastně ani mnoho se nedbalo, jak

se o tom můžeme přesvědčiti ještě v starších sbírkách musejních, kde mnohé zvíře, kdyby oživlo, samo sebe by nepoznalo. Není tomu ještě dvacet let, kdy do taxidermie zanešena pronikavá reforma zásluhou francouzských umělců. Umělci, hlavně francouzští malíři zasáhli činnou rukou do vycpávání, tvrdíce, že při něm dlužno dbáti ušlechtilých tvarů a hlavně věrnosti v napodobování přírody a pomáhali v tom ohledu vycpavačům. Ve Francii poprve začaly se montovati biologické skupiny z vycpaných zvířat, užito dekorování okolí vycpaného zvířete a přibrána stafáž rostlinná. Francouze hnedle následovali Angličané. Jakmile ve Francii objevily se první skupiny vycpaných zvířat na výstavách, anglická vláda vyslala Williana Hornadaya do Východní Indie, aby tu studoval život orang-utanga v přírodě a pořídil vycpávky této opice podle vlastního názoru. Co Hornaday vytvořil, lze podnes spatřiti v přírodovědeckém museu v Novém Yorku. Je to vycpaná skupina orang-utangů, dílo v pravdě mistrovské.

Dva samci této opice rvou se o mladou samici. Jeden druhému zakousl se do rukou, a obličeje jejich jeví zlost a rvavost, samice prchajíc do hnízda a tisknouc mládě k hrudi nachází se nad oběma rváči.

Vycpávání s přibráním okolí z přírody našlo hnedle následování v zemích, jež zabývají se přísnou vědou přírodní. Anglii a Francii následovalo nejprve Německo. Kdežto však němečtí přírodozpytci přiznali primát vycpávání na tvrdé tělo, čili dermoplastice, ve Francii a Anglii přidrželi se podnes vycpávání na měkké tělo na síť drátěnou, jak jsem ji byl několikrát popsal čili zooplastiky.

Nelze upříti, že Němci v dermoplastice vytvořili díla na výsost umělecké ceny, přece však francouzští umělci

se svojí zooplastikou jsou daleko nad nimi. Ve Francii vycpávání stalo se jakýmsi průmyslovým odvětvím a provozuje se přímo po továrnicku. Zooplastika je tu výhodnou hlavně při zvířatech zasílaných z osad.

Kůže přijde stažená a v ní kosti nohou, jež třeba potom jen drátěnou sítí opatřili, vymazati a vycpati. Ve Francii a v Anglii užívá se k vycpávání i velkých zvířat výhradně jen vymazávání arsenikovým mýdlem, jež k tomu účelu ve velkém vyrábí lékárna Becoeurova.

Výroby pomůcek pro taxidermisty zmocnil se i průmysl. Továrna v St. Mauru u Paříže hotoví lebky umělé ku vycpávání. Podle skutečné lebky utvoří se sádrový dutý odlitek, do něhož potom vlepí se silný papír, na ten opět jiný a věc se opakuje tak dlouho, až je hotová lebka z papíru. Prací tou zaměstnávají se jenom ženy.

Zase ženy odlévají ze zvláštní směsi v olověných formách chrup, který zasadí se do lebky umělé. Hotovou lebku dostane pak umělec malíř, který pořídí čenich a celou věc přirozeně nabarvi. Francouzský taxidermista koupí si tedy hotovou lebku lišky, vlka, kance, srnce nebo jiného zvířete, kůži na lebku navleče, hřebíčky připevní a na tuto lebku připracuje drátěnou síť, jak jsem ji byl popsal.

Vymazav kůži mýdlem arsenikovým, vycpává koudelí, senem nebo mořskou trávou a nemodeluje hlinou.

Celé tělo potom upravuje na podstavci tím způsobem, že, kde má býti vkleslina, mačká rukou vycpávku dovnitř, kde má býti vypnulina, nadzvedne kůži ohnutým sídlem a vpraví v to místo výplň.

Také ptáky vycpávají Francouzi na drátěnou síť a vyplňují tělem měkkým.

Při konečném montování skupin jsou tu rozhodně na výhodě. Naproti tomu Němci v dermoplastice nahrazují strnulost pevného těla svým důmyslem, vytrvalostí v práci a trpělivostí.

Tu už pozná čtenář, že lze dermoplastikou i taxidermií vytvořiti mistrovské dílo, jen třeba tomu nebo onomu způsobu věnovati dostatečné množství lásky k věci a píle.

Pro uměleckou tvorbu je vycpávání podnes pole dosti široké a také pole dosti vděčné. Lze vycpáváním vydělati pěkný peníz. Věc tu tvrdím ze zkušenosti, neboť ono mne po osm let živilo, když pro chorobu jiného zaměstnání nebyl jsem schopen. Ovšem nesmí se věc prováděti řemeslně a vycpavač musí se chrániti dát z ruky preparát nepodařený.

Zakázek je vždy dosti. Školy a ústavy potřebují u nás dosud přírodovědeckých preparátů a bude dlouho ještě trvati než nedostatečné preparáty přírodovědeckých sbírek a museí budou nahraženy věrně vycpanými zvířaty. Také lovci dávají si vycpati své vzácnější úlovky, kožišnické a jiné firmy, žádají vycpávky jako předměty reklamní, mnoho se vycpává pro ozdobu bytů, salonů a parků.

Odbor tento není na žádný způsob na tolik vykořistěn, aby pro ruku umělou nezbylo tu dostatečné a zasloužené odměny.

Vycpávání je věc, které nikdy nebude chyběti na slibné budoucnosti.

===== Posudky o předešlých číslech =====

„Knihovny Loveckého Obzoru".

Jeřábek.

Napsal **Josef V. Rozmara.**

Č. I.

»Nebude asi přehnaným tvrzení, že je dnes dosti lovců, kteří jeřábka za svého života ještě neviděli. A přece kdysi jeřábek byl po našich vlastech obyčejnou zvěří lovnou. Už z té příčiny je spisek Rozmarův záslužným, že seznamuje nás s ptákem, kterého naši předkové lovili a dobře znali a na kterého zaloviti si dnes popřáno jen nemnohým vyvolencům Dianiným. Jinak spisek jsa psán poutavým slohem poslouží dobře pro poučení mladším, kteří jeřábka neznají, i pro zábavu starým, kteří v jeřábku poznají starého známého. Kniha přijde vhod každému, kdo hodlá se poučiti způsobem zábavným.«

(Nadlesní J. K. Lecha v ***»Lidových Novinách«.)***

Sluka lesní a její lov.

Napsal **Josef Hodoval.**

Č. II.

»Kdo by nezajímal se o »krásnoočku«, tento, abych tak řekl lovecký ideál lovců všeho druhu? Pro plachou a tajuplnou po-

vahu je o sluce celkem málo známo, pokud života jejího se týče, a co o ní roztroušeně je napsáno v časopisech, je celkem málo, aby to dostačilo k důkladnému seznámení se s tímto zvláštním ptákem. Tím více vděčiti dlužno panu rytmistru Hodovalovi, že podjal se úkolu tak těžkého, jako je napsati monografii tak vzácného ptáka lovného jako je sluka. A pan rytmistr zhostil se svého úkolu výborně, což nejlépe svědčí o jeho zdatnosti jako lovce, jakož, že v Uhrách zajisté má hojně příležitosti studovati život sluky, a že této příležitosti hojnou měrou využil. Kniha psána je zajímavým způsobem od počátku do konce a je ozdobena třinácti vyobrazeními. Za knihu takovou, z níž může lovec čerpati poučení a pobavení zároveň, nebude zajisté nikdo litovati korunky.«

(Redakce ***»Opavského Týdenníku«.)***

Liška.

Napsal **Ferdinand J. Heineke.**

Č. III.

»Nakladatelství »Loveckého Obzoru« mělo šťastný nápad vydávati monografie naší lovné zvěře. Nemá mnohý lovec času ani třeba příležitosti poučiti se o životě zvířat lovných z větších knih odborných, a seznámiti se s nejnovějšími přírodovědckými výzkumy o nich. Dlužno tedy s povděkem vítati snahu nakladatelství opatřiti lovcům levné monografie, v nichž by vedle dát přísně vědeckých sneseny byly také zkušenosti praktické doplňujíce se vzájemně v ladný celek. Ve spisu »Liška« podařila se věc nadmíru dobře. Jest si jen přáti, aby nakladatelství pokračovalo u vydávání spisů tohoto druhu, jež hojné jsou v literatuře lovecké u ji-

ných národů, u nás však dodnes chybí. Jest na českých lovcích, aby podniku tak záslužnému a u nás jako sůl potřebnému přinesli vstříc žádoucího porozumění.«

(Redakce *»Záboje.«)*

▽ △ ▽

Křepelka.

Napsal **Rudolf Špaček.**

Č. IV.

»Zajímavý předmět, o němž pan spisovatel pojednává. Křepelka je jistě blízka vyhubení, alespoň rok od roku stává se vzácnější. V některých krajinách naší vlasti už marně po jaru napínáme sluch, chtíce zaslechnouti milý tlukot křepelčin. Pan lesní Špaček podjal se tedy monografií křepelky úkolu velmi záslužného; vyhyne-li kdy křepelka, bude kniha jeho míti cenu historické památnosti. Cenná životopisná dáta o křepelce jsou tu snesena ve způsobě zajímavého vypravování, jež čtoucího neunaví, a devět pěkných obrázků doprovází text názorem. Cena pěkné knížky stanovena na korunu, je tedy za práci vědeckou více než levná. Knihu lze doporučiti každému lovci, jenž touží dozvěděti se něčeho podrobnějšího o křepelce, tomto milém ptáku.«

(B. Semov ve *»Žďáru.«)*

▽ △ ▽

Cvičení ve střelbě.

Napsal **Bedřich Brandejs.**

Č. V.

»Spisovatel známý čtenářům všech Rozmarových časopisů podává slohem velice pochopitelným návod jak jest možným vy-

cvičiti se v dobrého střelce na cíle pevné i pohyblivé, aniž by k tomu bylo třeba učitele. Z obsahu uvádíme: Napomenutí, jak se má střelná zbraň nositi, držeti a jak se s ni má zacházeti. Jak připraviti náboj, jak mířiti na cíle nehybné (terče) a jak na pohyblivé, jako skleněné koule, papírové a asfaltové kotouče, holuby i na honu na zvěř srstnatou i pernatou. Spisovatel vysvětluje dále příčiny odchylek střely (kulky a broků) od původního směru a poučuje, jak si střelec, když příčinu seznal, může vypomoci. Aby poučení bylo úplné, zmiňuje se autor ke konci také o t. zv. »střelcích umělcích«, jejichž praktiky bezohledně odkrývá veřejnosti. Spisek obsahuje 23 vysvětlujících vyobrazení dle vlastních nákresů spisovatele. Cena úhledné, pro začátečníky poučné a pro zkušené již střelce zábavné knížky o 80 stránkách obnáší pouze 1 korunu.« ***(»Lesní Stráž«.)***